

Ardına Bakmak, Covid ya da kov-it

Özge Soysal

İnsan, ardına bakmakla mesuldür. Ki bunun bir seçim olmaktan çok artık adeta bir zorunluluk haline geldiği, sıklıkla denildiği gibi “zor” günlerdeyiz. Uzun zamandır zor zamanlardayız. Adalet, hak, hukuk da dahil, insana özgü sorumluluklar kişisel bir tercihe indirildiğinden beri.

İnsan, ardına bakar. Neyi bulur? Geçmişini, cevapları her daim kaçsa da köken sorusunu, yaşamla ve bilgiyle olan ilişkilerinde referans aldığı ustalarını, esin kaynaklarını, söyledikleri kadar söyleyemediklerini, sustuklarını, bıkip usanmaksızın eğip büktüğü kavramları, uysal bir konuşan hayvan olmamak için itirazını dillendirebileceği nirengi noktalarını, pazarlığa açık olmayan ilkelerini, olmazsa olmazlarını... Homeros’tan bu yana dünyanın avlusunda cenk eden ve varlığını insanlık tarihiyle bağlayan mitleri, kurmacaları, tragedyaları. Her biri mutlak doyumun feragati üzerine kurulan kurucu anlatıları, kutsal metinleri, siyasi retorığı, poetikayı. Yaşam, ölüm, cinsellik, cinsiyet sorularının anlamlarına az biraz yaklaşabileceğimiz düşünme, anlamlandırma ve üretme edimini.

İnsan-varlığı insanileşebilmek için iki tür paktı kabul etmek zorundadır. İlki, gösterene, sözcüklere, simgesel yasaya “Evet” dediği bir temsil yasasıdır. Doğal bir varlık olmayan, dahası bu yapıcı “evet”le doğal bir varlık olmaktan radikal olarak *vaz geçip* konuşan varlık konumunu kazanan insan, dünyayı tümünden bir atığa dönüştürmemek ne de kendisini “hayır” diyebileceği bir yerden mahrum bırakan bir atık olarak bulmamak için temsilin ve anlamın dolayımını almak *zorundadır*. Bu, evrensel bir kardeşlik yasasının kurulmasına izin veren bir paktır. Her birimiz, yaşamsal olan, zaruri olan sözcüklere, dolayısıyla da şeylerin gerçeğine doğrudan erişmekten *vaz geçmeye* “evet” diyoruz. Birbirimizle bu anlamda eşit ve yatay bir ilişkideyiz, kardeşiz, benzeriz, her birimiz gösterenle bölünmüş eksikli varlıklarız, yan yanayız. Yan yana, 1 metrelik hayati mesafe henüz oluşmamış olsa da.

Bir ikincisi, özgürleşmenin, dolayısıyla da cinselleşmenin diğer adımı olan Gerçeği ilgilendirir. Lacan’ın *Etik* Seminerinde (1959-1960) Freud’un *Eskiz*’de (1895) ortaya koyduğu *Das Ding* yani *Şey* olgusundan itibaren uzun uzadıya çalıştığı radikal bir namevcutla olan bağlantısında imkânsız olarak Gerçek’i. Meselenin bu tarafı, trajediye dairdir, ama daha çok Antigone’u ilgilendiren bir trajediye. Sözcüklerin bir bilgi-olmayıştan doğduğu trajik kökenini hatırlatır. “Evet” dediğimiz sözcükler, mesken edindiğimiz söylem, bünyesinde onarılamaz bir yarayı, bir defoyu, bir hatayı, arda kalan kaçınılmaz bir kaybı barındırır: *Şey*. Her daim yitirilmiş, hiçbir zaman kazanılmamış olan.

Her şeyin keyfi ve imkanı olabileceği kaygan bir zemini sınırlandıran dilin yasası, bu ikinci adımda radikal bir farkın belirliğiyle delinir. Gerçeğin “dur” levhası çıkar karşımıza. Ne diyeceğiz? Evet mi hayır mı? İşte bu adım zorunlu olmaktan ziyade bir tercihi ilgilendirir, öznel ve de toplumsal bir tercihi. Evcilleştirilemez, eğitilemez, hemen anlaşılıp haz ilkesinin yan yana ilerleyen tanışıklığına, iyi-kötü ödev ahlakına dahil edilemez olan bir meydana geliştir söz konusu olan. Meydanı bir süreliğine üzerinde cereyan eden cenklerden, aşklardan, anlamlardan, cevaplardan, kazançlı pazarlıklardan boş bırakan bir karşılaşma. Eşit ve yatay ilerlemesini istediğimiz kardeşlik çizgisinde oluşan bir fay kırığı. Yatay düzlemdeki akışkan bir yazıyı, popüler deyişle akış deneyimini dikey olarak kesintiye uğratan hareket, yeni bir anlamın doğabilmesi için şunu der gibidir: Konuşan varlık olarak yaptığın akitten radikal olarak kaçan, arda kalan bir şey var. Dinin, Yüce İyinin tasavvurlarına boğup kaçtığı, biliminse çoktan cov-up it-tiği bu boşluk, Lacan’la birlikte psikanalizin *içerideki-dış* (extime) olarak adlandırdığı, radikal Başkanın yeridir. Bir diğer deyişle elimizin altında olmayan *başkalığın* erişilemez olan yeri. Altını çizelim, söz konusu olan içerideki dıştır. Dışarıdaki, göklerdeki ya da görünür ya da görünmez düşmandaki saldıran dış değil -ki bu türden bir dış, simgesel yerini kazanamayan bir gerçeğin, kaybın

ve farklılığın felaketler şeklinde ortaya çıkması olurdu. Fark, her seferinde yeniden düşünmeye, yazmaya, tasarımılamaya iter; pür sembolik yerinde tanına değin.

Lacan'ın gerçekte, imkansızla olan ilişkisinde etiği *haz ilkesinin ötesinde* kurduğu ve okun yayını bir nebze daha gerdiği bu kavrayış, insan varlığının kendi kendisiyle, benzerleriyle, çevresiyle arasına koyduğu hayati bir mesafeyi ilgilendirir. Dahası, insandan-insana temasla, ivedilikle bulaşıp iletilmesinden farklı olarak ancak imkânsız olarak tanınıp, belirli bir mesafede, saygı mesafesinde tutulması şartıyla olması gereken yere yerleştirilebilir. Meydanlar belki o zaman yeniden canlanır. Bu yüzden bir süre daha efendisi olmadığıımız evlerimizde kalmaya devam edelim.